

Naslov originala:
BARE ALBERTE
Cora Sandel

Copyright © Gyldendal Norsk Forlag AS 1939 (All rights reserved)
Copyright © 2021 ovog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Uredništvo:
Jelena Nidžović
Ivan Isailović

Prevod:
Ratka Krsmanović Isailović

Lektura i korektura:
Jelena Nidžović

Prelom:
Tijana Kazimirović

Dizajn korica:
Tijana Kazimirović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1.200

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
imejl: info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

KORA SANDEL

SAMO ALBERTE

TRILOGIJA O ALBERTI: TREĆI DEO

Prevela s norveškog:
Ratka Krsmanović Isailović

KONTRAST

Beograd, 2022.

*JEDNOJ NORVEŽANKI NA PROPUTOVANJU
U Stokholmu, leta 1936. godine, uz zahvalnost
za cveće i ohrabrujuće reči*

I

Kočije sa Lizelom i Žanom su na vrhu brda, stoje mirno naspram svetlog zida magle. Okreću se i mašu, Lizel nizom malih, mekih pokreta ručnog zgloba, Žana velikim zamasima cele ruke i glasnim, prodornim „*au revoir*“¹ koje vetar donosi dole u fragmentima. Podižu decu, pekar maše umesto njih. Oseti se poslednji nalet mirisa svežeg hleba u zraku, začu se novi topot kad konj krenu galopom. Lizel i Žana mašu još jednom. I više se ne vide.

„Raščiščava se. Biće lepo vreme. Kao što sam i rekao.“

„Biće lepo vreme.“

„Uskoro ćete vi doći na red. Sivert će se vratiti kao bogat čovek. Vi ćete ići da ga sačekate.“ Pjer okreće glavu i gleda na tren u Alberte.

Srce u njoj blago poskoči, bolno. Reči „Sivert, bogat čovek“ pogodile su je kao udarac. Šta je to uznemirujuće u njima? Ona bi, naprotiv, trebalo da... Smeje se na tren: „Bogat!“

„To je uvek početak“, kaže Pjer prekorno. „Ako ova prodaja prođe kako treba... A proći će. Videćete već. Zaista je dobro što je pekar došao ovim putem, inače nikad ne bismo otpremili Lizelu na voz. Žana, ona tako voli da ide u grad...“

U njegovom glasu je prizvuk, kao da je rekao: „Toliko bar mogu da učinim za nju.“ On stoji malko ispred Alberte, okrenut leđima, držeći desnu šaku duboko u džepu, kao i obično, tako da potkošulja stoji ukrivo od povlačenja, pogleda i dalje uprtog naviše iako se više ne vide.

Ipak voli Žanu, prođe Alberti kroz glavu.

Pomalo joj je hladno, uvlači šake u rukave. Jutarnja magla vlažno prekriva sve, a ni noć je još nije oslobodila svog stiska:

---

¹ Doviđenja. – *prim. prev.*

dugi noćni sati u kojima srce overava sekunde, prošla, prošla, prošla, prošla, i san koji samo nakratko dođe, porozan i bušan. Šta je ono sanjala? Nešto bolno, kao i obično? Vremena kad je san bio utočište, svet obećanja, odavno su prošla. On je postao mesto kazni u kome se oči u oči suočava sa svojom nedovoljnošću, svojim nemirom i svojim strahom.

„Ulice, prodavnice, trgovina, restorani – začuđujuće kako su žene slabe na sve to.“ Pjer sleže ramenima, okreće se i gleda čkiljeći u pravcu okeana.

Začuđujuće, misli Alberte: ne, nije začuđujuće.

Uzana, krivudava gradska ulica sa kaldrmom prikazuje se na trenutak pred njom, niske, mračne prodavničice, seljanke koje ispunjavaju sve svojim oblinama i sukunjama, gužva na trgu i larma životinja i ljudi, žarko popodnevno sunce iznad svega. Čežnja da šeta od izloga do izloga, da razgleda bluze, da ih možda i kupi – jedna istinski ženska čežnja je obuzima. I čežnja da sedne ispod drveća ispred hotela, da jede škampe, oslobođena onog svakodnevnog...

Posmatra decu dok se vraćaju niz brdo: devojčicu u trku, kako bacaka i ruke i noge, dečaka koji povijene glave hoda polako i nemarno prstom miluje kamenu ogradu. Njegova preplanulost je premršava, previše prozirna, podseća je na kafu koju su koristili za prve namaze boje na časovima likovnog u školi kod kuće, na želju da sledećeg puta boja bude prava.

Pantalone koje mu je sama sašila su sve drugo sem lepe, previše dugačke pozadi, čudnog kroja. Pletena potkošulja koju nosi kao zaštitu od jutarnje studeni se od pogrešnog pranja toliko skupila da izgleda smešno. S mučnom jasnoćom gleda sve to.

Devojčica pak dolazi jurišom, divlja, tamnog tena, onakvog kakav treba da bude, robusne i zasićene boje, kao da u koži čuva preplanulost od nekoliko leta, u slojevima. Ruke i noge štrče gole iz izbledele, ali normalne i lepo skrojene odeće. Žana je vešta, njeno dete jako i izdržljivo.

Za koji tren će Marta stići do svog oca, zagrliće ga.

Uto Alberte čuje Pjera kako pevuši. Nehotice se okreće ka zvuku, tako je neobičan. On i dalje gleda tamo gde okean leži iza magle i pevuši: jednu od onih melodija koju zna oduvek, ali ne zna odakle, možda iz neke stare opere. Neobično ponašanje za Pjera. Alberte ne može da se seti da ga je ikad ranije čula da pevuši. Lepo pevuši.

Ubrzo se sve udavi u živahnom dečjem razgovoru.

Devojčica se veša o očevu ruku, skače gore-dole: „Zašto me nisi gledao? Zašto gledaš u drugu stranu? Trčala sam skroz od vrha, a ti gledaš na drugu stranu!“

„Hh“, kaže Pjer iznenađen i osmehuje se onim svojim iskrivljenim osmehom koji se sastoji od povlačenja usana u stranu. Pravi pokret kao da će podići dete. Ali ništa od toga. Šake, koje su bile napola izvučene iz džepova, opet se u njih vraćaju. „Neki drugi put“, kaže.

„Neki drugi put nije sigurno da ću ja da trčim. Ali danas tetka Alberte treba da nas čuva ceo dan. I ako nam one hladne palačinke ne budu dovoljne za doručak, ona će nam spremiti rovita jaja, a ako mesar ne dođe pre ručka, daće nam jučerašnje supe i neko jelo od jaja koje će smisliti i pečene krompire. Ali ako Žan-Mari donese ribu, ona će skuvati nove i zamoliće Žan-Marija da očisti ribu. On to može da uradi za cenu koju traži. Ali tata će da pojede i onu hladnu krmenadlu, jer njemu treba više hrane. U pet sati otići ćemo po mleko i sveži maslac, i moramo da budemo tihi i da ne smetamo tati jer ćemo biti ovde, oko kuće, dok tetka Alberte sprema večeru. I tata će ono da pošalje po poštaru, i onda će da piše knjigu. Ali ćemo se kupati u dva sata, jer je tada plima. A za užinu ćemo...“

Pjer stavlja ruku preko levog uva.

„... podeliti jedan red čokolade, jer će taj jedan ostati kad svi dobiju svoj deo. A mama će iz grada doneti novu čokoladu i...“

„Marta, Marta, Marta, hoćeš li uskoro završiti?“

„Sad sam završila“, izjavljuje dete ozbiljno i bez zadnjih misli.

„Samo još i to da tetka Alberte mora da pričvrsti kapke gore kod

nas jer je mama zaboravila. I tata treba da popije lek. I to treba da uradi.“

„I to treba da uradi?“ Pjer stoji onde, mnogoznačnog izraza na svom unakaženom licu. Njegov ožiljak – dve bele usne koje odbijaju da pocrne stoje zbijene jedna uz drugu u crnoj bradi. Usta – da li su tužna ili prkosna, prezriva ili strpljiva, ili od svega pomalo? Pjer živi kao iza maske, blede smeđe i čoškaste, s dubokim usecima senki ispod jagodica i slepoočnica, donje vilice krive i izobličene od uboda bajoneta.

Sad je vreme da ode gore. Kazaće: „Da, morate me izviniti“, i otići će na sprat. I njegova pisaca mašina će kuckati do doručka. I do kupanja. I do večere. Ili će pak nestati između padina, sa starom beretkom nakrivljenom na jednu stranu i blokom i olovkom. Oba ova ponašanja su u redu. On je muško, hranitelj porodice, priznat pisac uz sve ostalo. Marta će celog dana gnjaviti Alberte i pritiskati je uza zid sa Žaninim uputstvima. Albertino dete tiranišaće svojim viškom energije sve dok se nešto ne desi, i dok se ne smrkne od grdnje i plača. Alberte treba da grdi. Ona je žena i ništa mimo toga.

Unapred umorna od predstojećeg dana, suočava se s njim što bolje može. Strah koji je razvila poslednjih godina, da ne izgleda dovoljno majčinski i domaćički, često je tera da lažira veselu marljivost.

„Uspećemo, Marta. Nemojte da ste tako sarkastični, Pjer.“

„Sarkastičan?“

Pogled kojim Pjer na trenutak gleda u nju je potpuno nem. Nemoguće je znati šta on misli ili ne misli. Opet gleda negde drugde, i ona mala razdraženost koja se neočekivano javila u Alberti se stiša.

U magli su se pojavile rupe. Iza nje leži dan, spreman, vedar i topao, potamneli srebrni šiling sunca i deo vrlo plavog neba. Paukova mreža na koprivi presijava se kao lepi vez od biseras-te rose. Padine koje vode do mora postaju jasnije, nazire se bela linija peska i dugački sprud iza, mračan, neprijateljski, izložen

do ivice metalno sivom moru koje odjednom hvata sjaj odozgo i izgleda kao sveže uglačani lim. Čamac sa opuštenim jedrom liči na senku.

Biće to jedan od onih dana kada ne mirišu jod i so, već cveće i seno iz daleke unutrašnjosti. U lakim, mlakim dašcima, vetar dolazi mazno, kruži oko uva, malko se tu poigra pa produži dalje. Jednostavna flora padine povija se pod njim, jedna osa je već izašla i zuji. Za koji minut, ostaće tek pramičak magle, negde gore u zraku, iznad površine mora. Dokraja raspršena, putuje kao dim. Blaga, obećavajuća toplota se spušta na njih.

Dečak se zaustavio malo dalje, stoji okrenut leđima i čupka lišaj sa zida. Njegov tanušni vrat je izložen suncu. Osvrće se malim stranim licem koje Alberte dirnu u srce. Priseti se šta je sanjala.

Dečak je kupio veliki srebrni sud sa poklopcem, jedan strašan komad u jugendstilu. Stajao je onde, sjajan i svetlucav, iz njega se pušilo. Odnekud se čula muzika, nežna i blaga kao iz muzičke kutije. Taj sud je svirao. Sud je svirao dokle god je u njemu bilo nečega. Jedan skup i beskoristan predmet, neukusan i razmetljiv, koji je svirao slabašno i neumorno. Mališa ga je kupio, bio je ponosan na njega...

Ne!

Nehotice odlazi do njega, podiže mu lice otpozadi i posmatra ga. One isuviše plave oči susreću se na tren s njenima, a onda prate maglu kako se razilazi. Od tuge, nemira i čežnje boli je stara rana osetljiva na dodir. Dečak se izmigolji, i ona ostaje onde da stoji praznih ruku.

„Alberte!“

„Da?“ kaže Alberte. Nekakvo očekivanje prolazi brzo i nesigurno kroz nju, ništa što bi se moglo obući u reči, čak ni u misli. Kao da Pjer može da pomogne!

Ali Marta, koja ih je posmatrala sve troje, onako kako Marta posmatra, spuštene glave, i očiju koje se pomeraju u stranu i gore-dole u brzim, malim pokretima, vuče oca: „Idi piši, idi piši. Da bi mogao da ideš s nama na kupanje. Idi piši, idi piši.“

Ide iza njega i gura ga.

Pjer se naljuti. Naglo i jako crvenilo obasu njegovo loše zakrpljeno lice. Podiže devojčicu obema rukama i spusti je malko dalje, grubo, kao u nervoznoj potrebi da nešto pomeri. A onda brzo sakri onu povređenu šaku u džep, dok crvenilo buknu još jače.

A onda je isto tako iznenada opet onaj stari, blago preplanule kože i mirnog glasa, nemog i zatvorenog pogleda. Iz njegovog pogleda se ne može iščitati nijedna misao, prilaz njemu je blokiran: „Brigaj svoju brigu. Idi, igray se.“

Dakle, ovakav je njegov svet, misli Alberte: Plamen se razbukti, ali ga on drži pod kontrolom. Dobro je za Žanu što je tako. Zbilja dobro za Žanu.

„Šta ste hteli da kažete, Pjer?“

„O, ništa...“

Marta stoji onde gde ju je ostavio, i dalje može da ih čuje, i dalje žmirka ka njima. Donja usna joj je napućena. Žana u minijaturi, premda Žana nikad ne stoji ovako. Mora da jeste negde, davno.

„Šolja sa šećerom je puna muva...“

Iako nije bila u kući, Marta iznosi ovu neprijatnu činjenicu koju se niko ne usuđuje da ospori. Šolja sa šećerom nije sklonjena, i dalje stoji na napuštenom jutarnjem stolu od kojeg su svi odjurili kada je pekarev konj, ržući i uznemiren od naglog zaustavljanja, zabio sve četiri noge na vrhu brda obrušavajući pod sobom sitno kamenje. Ima razloga da se veruje da su muve odavno onde. One dolaze iz zidareve štale, one su skandal i prava seoska muka, Žana se protiv njih naoružana presavijenim novinama bori velikom energijom i snažnim komandama upućenim svojim trupama: „Tamo, Pjer! Udri, Alberte! Naciljaj dobro, Lizel. Bože, kako ste smotani svi zajedno!“

Da je samo Žana kod kuće...

„Kutija sa hlebom je puna muva.“

Marta stoji onde, duri se i gleda ispod oka: „Maslac je pun muva.“

„Onda idi u kuću i pospremi. Nemoj samo tu da stojiš i pričaš.“ Pjer napravi nekoliko koraka ka svojoj ćerki.

„Ja treba da budem napolju, na suncu“, odgovara Marta. „Mama je tako rekla. Celo leto je bilo ružno vreme, sad treba da se uživa.“

Kao da slušaju Žanu, Žanu koja se vratila u detinjstvo. Pjero-ve oči lutaju, sreću se s Albertinim, odmah nastavljaju dalje. „U kuću i pospremaj“, kaže kratko.

Učinio je pokret ramenima kao da je sa sebe zbacio nekakav teret, i jedan glavom, kao da je izronio. Oglasi se kratkim, tihim, malim smehom koji nema nikakve veze s radošću: „Jeste li ikad čuli nešto slično! Ima sedam godina, a kao da imam policiju u kući. Mi smo pod prismotrom, Alberte.“

Tamo, kod zida, dečak ponekad okrene glavu. Nemoguće je reći šta on shvata i ne shvata iza tog malog stranog lica. Pre ili kasnije, obično se ispostavi da je shvatio neverovatno puno. Izgleda usamljeno. Alberte suzbija potrebu da opet ode do njega. Odbiće je, zna.

Okean s ove strane tamnog spruda postao je sjajnoplav od refleksije vedrog neba koje se u njemu ogleda i finog povetarca s kopna. Dva teška akorda ispunjavaju zrak, dolaze i odlaze, penju se i padaju, ravnomerno rastući u zapremeni. Plima nadolazi. To je isto ono veliko disanje koje se jednom godišnje čulo u Sturška-reu, kod kuće, kada ja ono kratko leto bilo na vrhuncu. Ovde nikad ne čuti, smenjuje se samo u snazi u zavisnosti od plime i oseke, dajući svakodnevicu okvir i ritam.

Ševe su posvuda, nevidljive i neumorne, negde gore u vasioni. Galebovi se održavaju na krilima, gotovo da dodiruju padinu njima, i krešte. I bespomoćnost popušta u Alberti. Dan i veliki zvuk vode su za to zaslužni. Sunce na dečakovom vratu, misli: Treba da budem vrlo srećna. Možda će i deca biti dobra.

Ali magla i sitna kiša visile su nad njihovim svetom danončno i učinile život teškim. Osvrće se. Ovde je prostrano i lepo, baš kao onog dana kad su stigli, i ona je, umorna i otupela posle putovanja,

osećala kako sve to udara u nju takvom silinom da je morala da se pred tim zatvori, da se pretvara kao da to nije ništa, sve dok se nije odmorila i sabrala. Ovde je sve ono za čim je godinama uzalud uzdisala. Brda, baš onako kako ih je zamišljala, slabašna trava i bela detelina prošarane žutim zvezdanom i srčenjacom, poneka izdužena pljosnata stena koja štrči, žuta od lišajeva. Padine, onakve kakve su na obalama u mnogim mestima na svetu, kod kuće na severu Norveške, poznate i pouzdane, čiste. Ispod njih, plaža, ravnomerna bela granica dokle god oko seže, i južno i severno. Iza nje okean, iza njega vasiona, oblaci, sunce, mesec, zvezde. I sve i da se u školskim danima nije učilo da je Zemlja okrugla, ovde bi se to moglo zaključiti jer je horizont zategnut u izduženi luk.

Dan je poprimio boju, dobio ukus. To je dan za dokolicu, za lutanje. Na kratke trenutke, na minute, ima priliku da bude s njim na svoj način, kroz okca mreže u koju se sama uplela. Sve ono staro i ono što je prevalila pomera se u njoj, nije mrtvo, uprkos godinama.

„Trebalo da pomognem Marti. Doviđenja, Pjer. Ješćemo kao i obično.“

Kreće ka kući, ka vetru, pravo u njegov mlaki i mirisni zagrljaj. Ona izgažena stazica je čvrsta i elastična, prijatna pod stopalima. Pravo iz nje rastu veliki korov i bezbroj sitnih listova deteline koji ne mogu da porastu niti da procvetaju dokle god ljudska stopala ovuda svakodnevno prolaze, ali ipak rastu, u širinu, gusto i podebelo. Za koji trenutak će dečak skinuti onu potkošulju. Dan će biti onakav kakav se samo poželeti može.

Opet čuje Pjera kako pevuši i zastaje. Onu istu staru operu, ili šta je to već: „Da, da, da, da, dadada...“

Duboko u njenom umu, daleko u vremenu, nalazi se ista melodija, vesela, ljupka, jednostavna kao da ju je dete komponovalo, budi se, ton za tonom.

„Šta je to što pevušite, Pjer?“

„Šta pevušim? Ne znam. Nešto iz detinjstva. Jesam li stvarno pevušio?“

Ali Alberte odjednom zna: mama, ogrnuta šalom, za klavirom između dve upaljene sveće na drugoj strani mračnog salona. Stara, debela notna sveska s operskom muzikom, požutela od starosti, koja potiče iz vremena dedine mladosti, ne može da stoji kako treba na držaču za note, već klizi i savija se. Mora se s vremena na vreme ispraviti. Mama je malko ispravi kad joj je jedna ruka slobodna i nastavi da svira: „Bela dama...“

Pogled u nešto tako daleko da joj se čini kao da pripada tuđem životu, da je to nešto o čemu je slušala ili čitala. Sledi brza serija reakcija: Mora da sam pogrešno skrenula, kad sam pogrešila, gde sam pogrešila? Došla sam na pogrešno mesto. I onaj čudni, besmisleni osećaj da je Pjer, taj nepoznati čovek u nepoznatoj zemlji, njoj zapravo odvajkada poznat. Kao nešto što je tek na tren ugledala kroz pukotinu u oblaku, sve prolazi i nestaje. Pjer ga i sam tera: „Da pišem? Neću, tako mi boga!“

Duboko udahnu i osvrnu se oko sebe kao da su okean i brda njegovi. Otpevuši još jedan takt pa začuta.

Blok, olovka, beretka, ostaću sama sa decom, on će da ide najmanje do Rta Raa, misli Alberte, opet neprijatno praktična.

„Unutra da pišem? Čujte, Alberte!“

„Hoćete li da ponesete nešto hrane, Pjer? Mogu nešto da nađem iako Žana nije kod kuće. Imamo hladnu krmnadlu, mogu da skuvam jaja...“

Pjer odmahuje glavom, i nemir se, budući da mu je možda potrebna pomoć, s prepisivanjem, s korekturom, sad kad Žana nije tu, odmah probudi u Alberti. Alberte nije velikodušna u takvim stvarima, dosta joj je svojih obaveza.

„Idem s decom na plažu“, saopšti Pjer.

„Vi?“

„Ja.“ Podiže ručni zglobov i pogleda na sat: „Imate dobra tri sata do doručka, i još par posle doručka, ako želite. I ja znam da podgrejem supu. Nema tu nikakve magije...“

„Hladne palačinke i rovita jaja“, prekida ih Marta istog trena s jednog od donjih prozora, „tako je mama rekla.“

„Opet policija“, Pjer uzdiše. Gleda u Alberte, očito čekajući da sama nešto zaključí. Pošto ona onde i dalje stoji kao znak pitanja, prilazi joj i kaže tiho, naglašavajući reči: „Vi morate da se *družite* sa vašim materijalom, da iskoristite svaku priliku da budete s njim. To je jedini način. Ako nemate šta da dodate, možete makar nešto da *precrtate*, da pospremite, da bude jasnije...“

Njegove ruke su opet na putu iz džepova, kao da su mu potrebne da bi svoje reči učinio shvatljivijim. Onda ih brže-bolje zaustavi: „Dođi, Mališa, dođi, Marta, nađite svoje stvari, idemo na plažu.“

„Ne, Pjer!“

Briga za ovu stranu njenog blagostanja uznemirava Alberte, zbunjuje je. Nehotice u duši traži stvari iza kojih bi se sakrila i u brzini pronalazi ne baš malo: „Juče je stigao veš s pranja. Obećala sam Žani da ću ga razvrstati i pofajtati. Peglamo sutra, Žozefina će doći. A onda su tu hrana i deca, treba pospremiti sobe. Na plaži moram malo da šijem, Mališa uskoro neće imati šta da obuče. Vi sami imate puno toga što treba da uradite...“

Neka dečaćka razočaranost pojavi se na Pjerovom licu.

„Ja!“ Udalji se nekoliko koraka od nje, kao da mu je dosta ovog ispraznog razgovora sa tako tupim stvorom, i u želji da naznači da, što se njega tiče, on želi da bude napolju. Alberte ima tek toliko vremena da zažali što ga je uplela u sve ovo, kad se on povraća:

„Ako i Mališa nema šta da obuče, kakve to veze ime kad je ovde?“

„Više nego što mislite.“

„Hm. A Žana? Žana, ona...“

„Ona radi sve unapred, više nego bilo ko od nas, jer je najvrednija. Lizel i ja...“

„Lizel i vi! Čujte, ne možete da priuštite da budete toliko korektni i u svemu odlični, Alberte. Morate...“

„Učíte od Siverta“, kaže Pjer odjednom novim tonom. „Mnogo se toga da naučiti od Siverta. On kao da je iz jednog komada, njega ništa ne može da omete. Sivert ne dozvoljava nijednoj

mogućnosti da mu umakne. Ali on zato i postiže svoje ciljeve. Budite sigurni u to.“

„Od Siverta se sigurno svašta može naučiti.“ Alberte čuje onaj hladan prizvuk u svom glasu. Čuti. Marta stoji onde kao da je iskočila iz zemlje, i sa očima kao u malog detektiva: „Mama je rekla da...“

„Jesi li sve vratila na svoje mesto?“

„Sve sam vratila na svoje mesto.“

„Onda idemo, deco.“ Pjer već polako kreće niz put, s rukama duboko u džepovima, tako da je potkošulja zategnuta ukrivo.

Osvrće se. I opet je tu, onaj pogled čoveka iza maske, nekoga za koga misli da ga poznaje i da joj želi dobro.

„Ako je dotle došlo, da *morate* da kuvate i šijete, vi kuvajte i šijte. Tu se onda ništa ne može.“

Maše rukom u znak pozdrava. Smeši se. Ne ismeva je, nego joj se osmehuje.

Nehotice i ona maše rukom u znak pozdrava i u isti mah gleda u jedno, pa u drugo detinje lice. Oba stoje ispunjena onom nedokučivošću kojom se deca suprotstavljaju svemu što je novo i uznemirujuće. Bez reči idu po stvari koje stoje ispod stepeništa u hodniku: kofice i lopatice, staru modlu za puding zbog koje se često svađaju, a koju sad Marta drži čvrsto pod rukom.

Sinu joj da će Pjer sada da igra neku igru koja će na duge staze postati previše komplikovana. „Mališa treba da skine potkošulju!“, doviknu, osećajući kao da joj svi životni zadaci klizaju iz ruku.

Čuje kako deca prekidaju jedno drugo i zapitkuju o svemu i svačemu, jer se deca lako prepuste onom novom, samo kad je zabavno.

Žana, misli ona: Žana! Ništa loše ne radimo. A opet se čini kao da je varamo.

— — —

Neko vreme tumara po praznoj kući, penje se i silazi niz stepenice. Mnogo puta je čežnula da bude u njoj sama, zamišljala da ostane sama pa makar samo nakratko...

Sada je sama i oseća se smeteno i napušteno.

Kuća stoji kao za sebe, gola i bez ukrasa, bez ijednog drveta u blizini, i u toj meri naličjem okrenuta okeanu da s druge strane nema ni okance na vratima ni zadnja vrata. Alberti se sviđa, belog stepeništa i s neobojenog poda koji miriše kao da je sveže ishoblovan. To je prava kuća, sa dva sprata i tavanom, sagrađena da bi se u njoj živelo i ni za šta više. Otkako je dobila dete, kod sebe je primetila da joj se više sviđa stabilnost, stanovi koji štite od vetra i nevremena i koji donekle čuvaju toplotu, nego oni sa svetlarnicama i drugim slikovitim osobinama.

Otvara onaj veliki ormar u dnevnoj sobi i gleda u veš na gomi-li u kojoj je dečja odeća izmešana sa odećom odraslih. Dečakove pantalone štrče. Čim se priseti poderotine na njima, zatvori ga.

Nastavlja da luta, da posprema, gleda u Martine zamke za muve. Nisu oni glupi, Marta će biti sposobna. Ide gore, posprema svoj i dečakov krevet, pričvršćuje kapke svuda, onako kako ju je Žana savetovala. U njenoj i Pjerovoj sobi i u Martinom malenom ormaru vlada najlepši red, kreveti su raspoređeni, voda od umivanja prosuta, sve je brižno okačeno i stavljeno po strani. Na Pjerovom pisaćem stolu stoji Žanina fotografija, flekava i požute-la, vidi se da je bila pokvašena. To je ona koju je nosio u džepu na grudima tokom celog rata.

Na Žaninom noćnom stočiću je amaterska fotografija nje i Pjera kako se drže za ruke, tako mala da, kada bi u nju pogledao neko ko ih ne zna, on ne bi mogao da stekne nikakvu predstavu o tome kakav je Pjer nekad bio. Dve vitke, tamne osobe čkilje u sunce, Žana u jednoj od onih po život opasnih suknji iz 1913, toliko uzanih oko članaka da je normalan korak nemoguć. Alberte zna ovu fotografiju. Žana ju je jednom donela dole da bi joj pokazala koliko je suknja bila smešna. Rekla je: „Imam druge slike, naravno. Njih skrivam. Bilo bi nemilosrdno pokazati ih sve, zar ne?“

Martina velika lutka, Mimi, sedi na svojoj stoličici i gleda pravo preda se ukočenim, plavim očima.